

Meče ve středověku

Vytvořil: Jan Příbyl

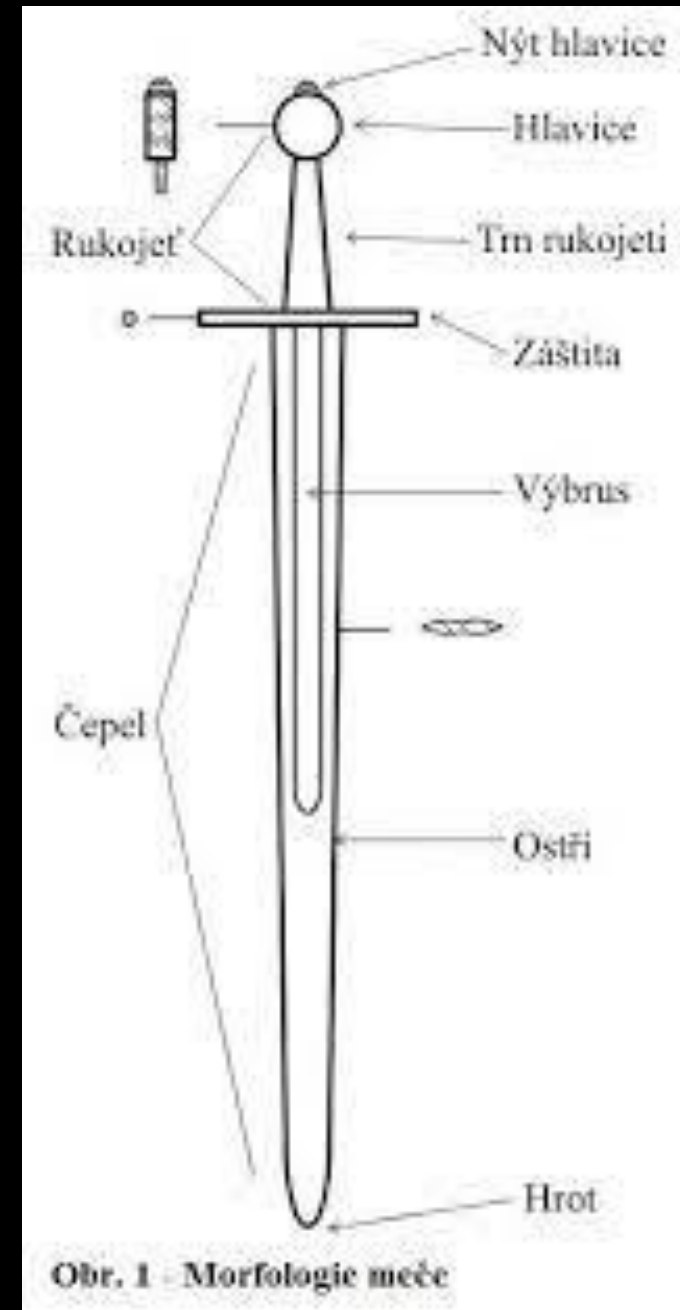
Učo:540223

Základ do prezentace

- Tato prezentace je zaměřena na zbraně 10.-16. stol. V Evropě
- Sečné a bodné a dále nezmiňované dřevcové a zbraně drtivé – úderné
- Dýky, krátké meče, dlouhé meče, dvouruční meče

- Meče se skládaly ze čtyř částí:
- -1.hlavice (sloužila k vyrovnání meče)
-
- -2.rukojeť (místo, kde se drží zbraň)
-
- -3.záštita, nebo taky příčka (sloužila k ochraně ruky)
-
- -4.čepel (část meče, jenž se útočí i kryje)
- Meče byly vyráběny z kvalitní oceli, která byla velmi drahá a ceněná a proto se nechávaly překovávat na nové zbraně, jako je třeba pozdější rapír

Obr. 1 - Morfologie meče

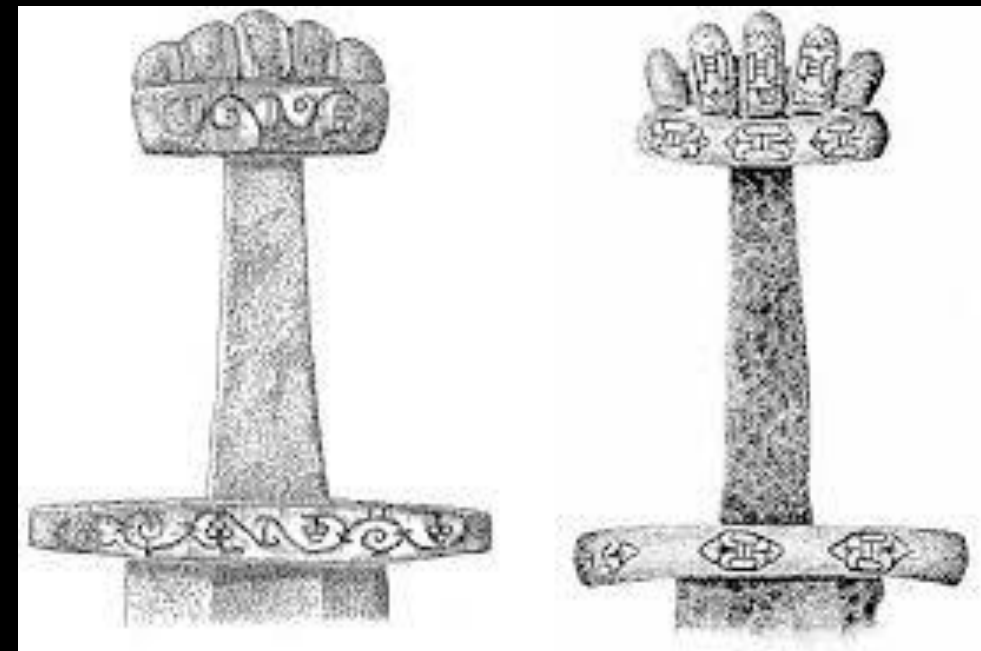
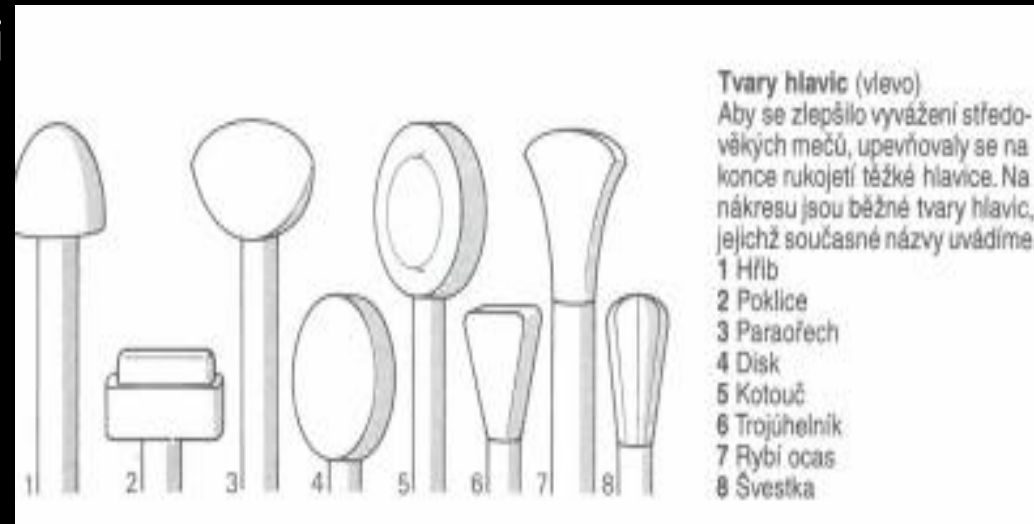
- Meče se brousily jen od půlky čepele k hrotu, kvůli nepotřebě ostrosti celého meče a kvůli ceně

- žlábek se dělal pro zlehčení meče a jeho vyztužení

- meč se leštil octem a křemičitým pískem

- Hlavice, rukojetě a zástity si lidé nechali zdobit podle jejich řádu (křižáci), státu, dříve království, či knížectví (český lev na hlavici meče), nebo rodinného znaku, erbu. V pozdějších dobách rytí a leptání čepelí, nebývalo zvykem v počátku středověku.

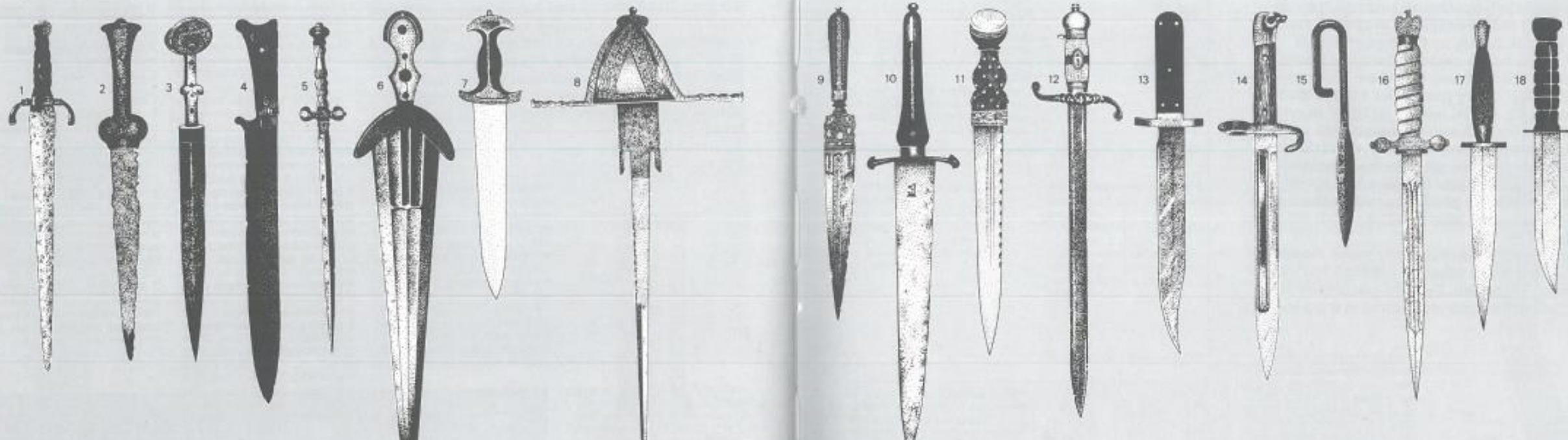
- Viz severské zbraně (vikingové) – zdobené na hlavici nebo příčce – čepel hladka

dýky

- dýky sloužily převážně k přípravě jídla ve vyšších kruzích, chudý člověk používal klasický nůž
- V boji se využívaly výjimečně a spíše jako zbraň zákeřná a nebo jediná možná
- Speciální dýky, například **terčová dýka** sloužila tak zvaně k „dobývání rytířů“ tzn. ukončení života rytíře přes hledi a nebo jinou odkrytou část těla, tyto dýky bývaly zpravidla tříhranné nebo dokonce i kulaté, prostě špice.
- Dýky nosily i dáma a to především jako ozdobu, dar od rytíře a nebo jakousi takovou obranu.....

Dýky pozdního středověku a moderní doby (nahofe)

1 Příčková dýka. Tento typ se vyskytuje v několika variantách, kterým jsou společné dva výstupky na záštitě. Používala se v období 1250–1500, později sloužila jako levoruční zbraň.
2 Ledvinová dýka, rovněž nazývaná dýka s koulem. Název je odvozen od charakteristického tvaru záštity. Oblíbená ve 14.–17. století. Vyobrazený exemplář je z konce 14. století.
3 Ušatá, neboli levantská dýka, s typickou hlavicí tvaru dvou disků. Obvykle nákladně zdobená, z období 1400–1500. Vyobrazená italská dýka vznikla ve 14. století.
4 Rolnický nůž neboli *Hauswahr*. Víceúčelový nůž zemědělců, obvykle s jedním ostřím. Švýcarsko, 16. století.
5 *Stiletto*, čistě bodná zbraň, nemající ostří. Běžná v Itálii v 17. a 18. století. Čepel může mít čtverhranný nebo trojúhelní-

kový průřez. Vyobrazená dýka je z počátku 17. století.
6 *Cinquedea* Doslova „pět prstů“. Název vyjadřuje přibližnou šířku čepele u základny. Těžká civilní zbraň, nošená na zádech. Itálie, kolem roku 1500.
7 Holbeinova dýka. Moderní jméno pro provedení dýky, oblíbené ve Švýcarsku. Dýka nošená k nacistické uniformě byla její kopii. Vyobrazený švýcarský exemplář je z poloviny 16. století.
8 Levoruční dýka. Vyobrazena je vrcholná forma s trojúhelníkovým záštitním košem. Bývala součástí soupravy rapíru.
9 Středozemní dýka. Připomíná příborový nůž, nemá záštitu. Itálie, konec 18. století.
10 Zátkový bodák. Koncem 17. století tvar rukojetí dýk umožňoval jejich zasunutí do ústí hlavně muškety, čímž vznikalo provizorní kopí. Rukojeť je oválná a ke konci se zužuje. Německo, kolem 17. století.

11 Dirk, skotský dýkový nůž. Prakticky se používal po celé 18. století, ale ke konci 19. století (z té doby pochází i vyobrazená zbraň) sloužil již jen jako formální doplněk oděvu.
12 Námořní dirk. V 18. století začali námořní důstojníci mnoha států nosit dirk jako ozdobný předmět a znamení příslušnosti ke společenské vrstvě. Vyobrazený dirk je britský, z období 1790–1810.
13 Nůž bowie. Vyobrazený nůž z roku cca 1860 je pravý bowie – se dvěma ostřími u špičky. Jménem bowie se dnes označuje většina druhů amerických bojových a loveckých nožů z 19. století.
14 Nožový bodák. Koncem 19. století a dokonce ještě dnes se bodáky svým tvarem stále silně podobají dýkám. Rakousko, 1888.
15 Zákopová dýka, plod bojů 1. světové války, s jednoduchým záštitním obloukem.

16 Stejnokrojová dýka. Nacisté s oblibou používali dýku jako stálou součást uniformy. Její provedení se lišilo podle druhů vojsk. Na obrázku je námořní provedení z roku 1938.
17 Dýka Sykesova-Fairbairnova komanda. Nosí se na levém předloktí. Jednoduchý účelný tvar čepele, poprvé použitý již ve starém Egyptě. Velká Británie, 1939–45.
18 Bojový nůž námořní pěchoty. Typická víceúčelová zbraň pro přežití, z období po 2. světové válce.

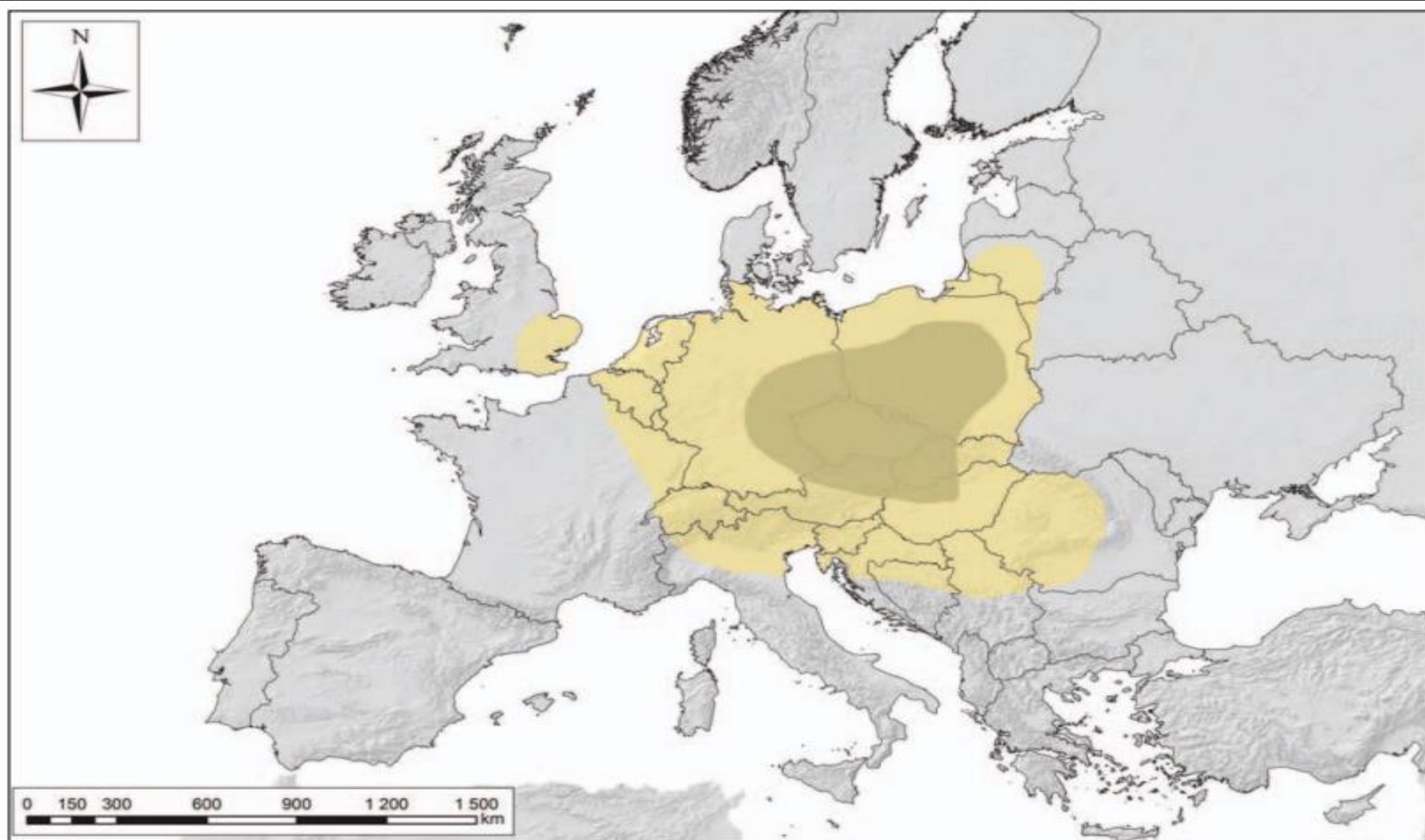
Tesák, falchion, Langmesser

- Zbraň určená pro chudého a neurozeného člověka, ale s jeho rostoucí oblibou se dostává i mezi šlechtu (viz. Různá vyobrazení na kostelních malbách)
- Byl v podstatě prodloužený nůž, jenž se později vylepšoval a dosahoval tvaru podobného šavli
- Na začátku se vyráběly často z jednoho dílu oceli (rukojeť, čepel) později získávaly složitější vzhled (hlavice, rukojeť, záštita, čepel)

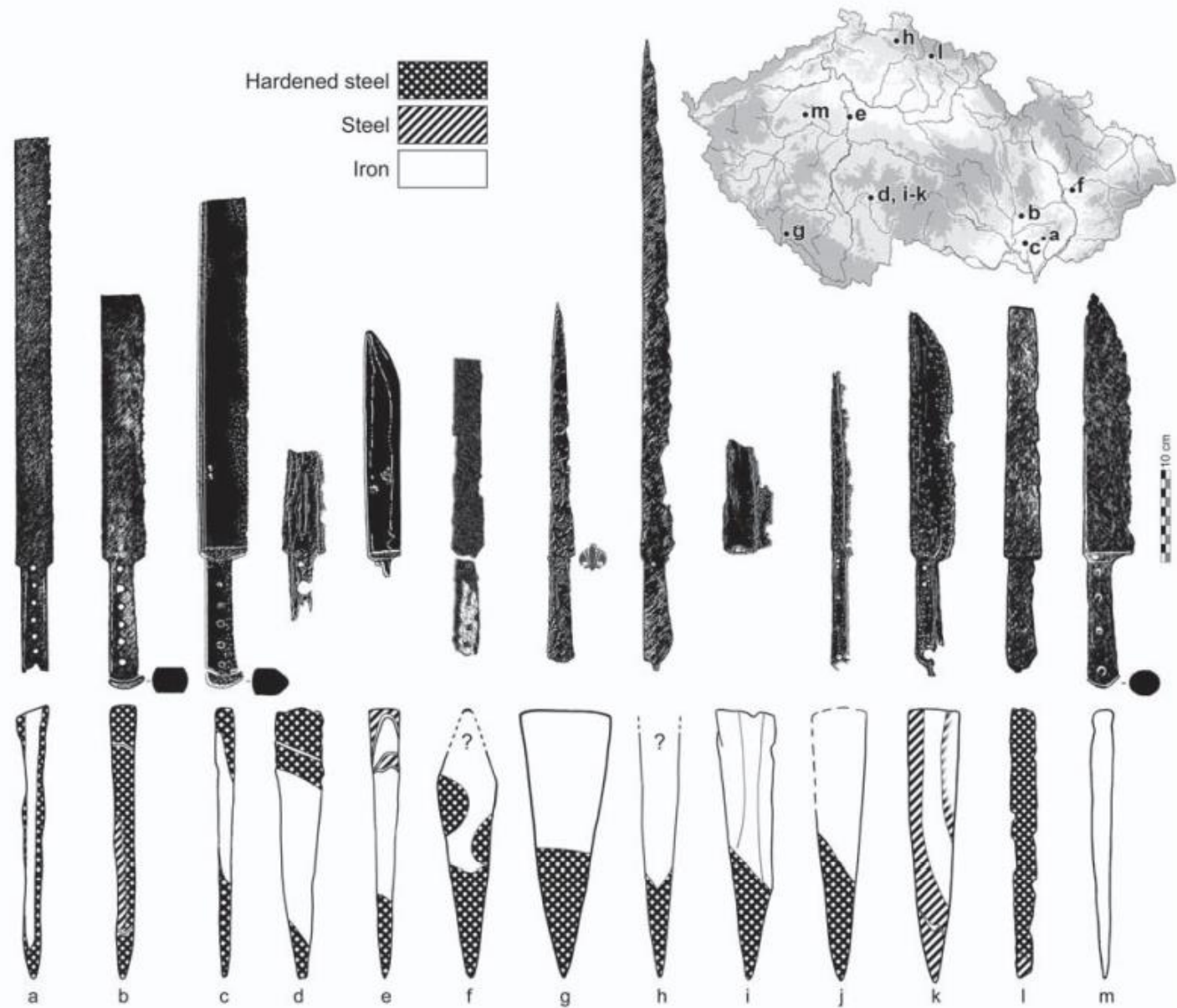

Obr. 1: Nejstarší vyobrazení tesáku v české archeologické literatuře. Jedná se o krátký nožovitý tesák i s dochovaným záštitným trnem nalezený před rokem 1878 na katastru Střelských Hoštic (podle Ludikar 1878, obr. III).

Mapa 1: Rozšíření klasických tesáků v Evropě, které snad odráží i původní oblast jejich vzniku.

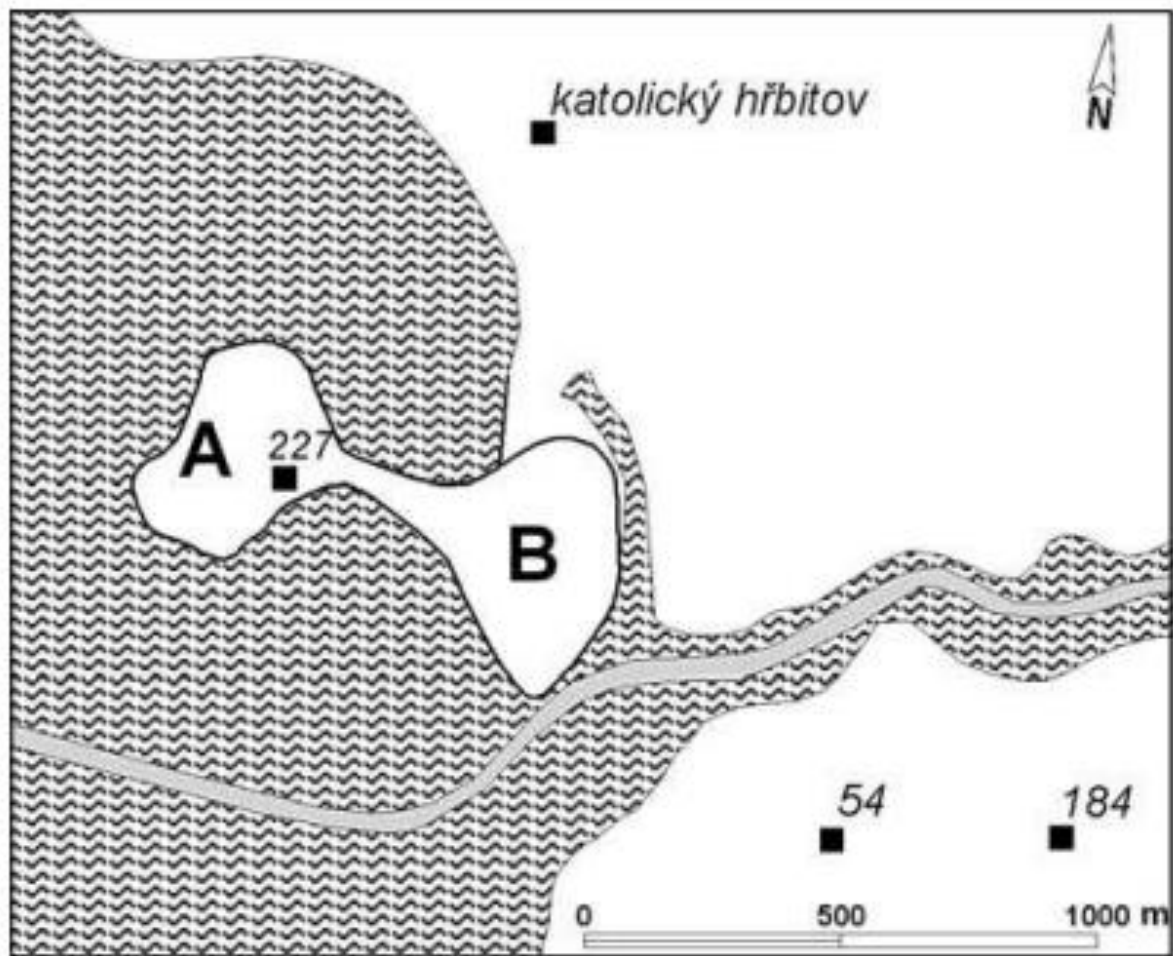
Obr. 135: Přehled metalograficky zkoumaných tesáků z území České republiky: a – Věteřov; b – Horákov; c – Bolera-dice; d – Sezimovo Ústí (698); e – Praha (650); f – Přerov; g – Horská Kvilda; h – Liberec; i – Sezimovo Ústí (697); j – Sezimovo Ústí (696); k – Sezimovo Ústí (693); l – Dolní Štěpanice; m – Krásná dolina (podle Žákovský – Hošek – Bárta 2013, obr. 15).

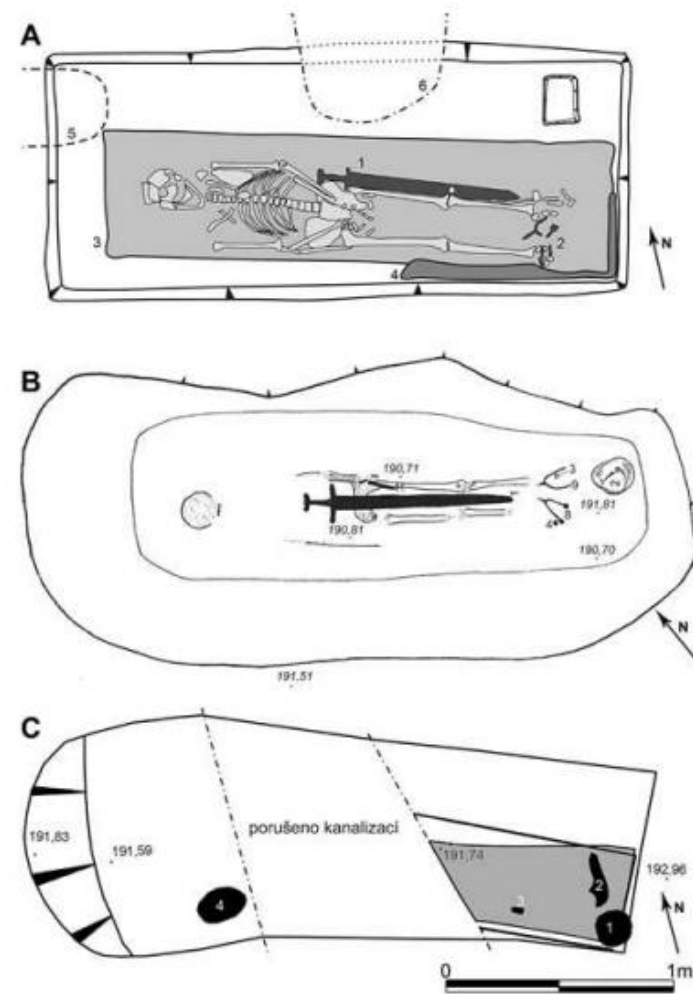
Jednoruční meče

- Používaly se jednou rukou – kombinace se štítem a dýkou
- Váha meče okolo lehce přes jeden kilogram
- Tato zbraň byla první, co si rytíř nechal vyrobit, či podědit

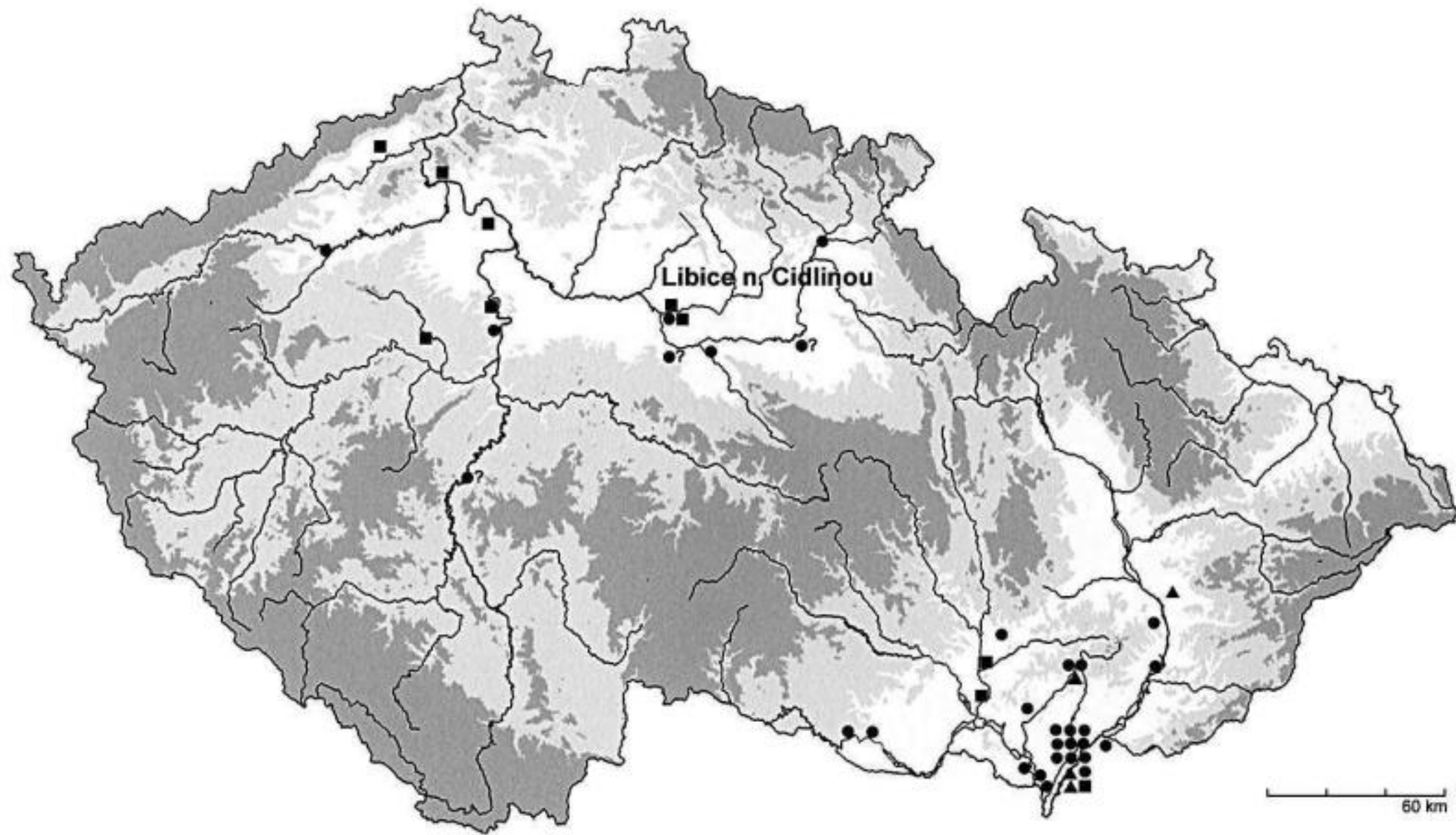

Obr. 1. Mapa raně středověkého hradiště v Libici nad Cidlinou s vyznačením polohy hrobu s meči. A: akropole; B: předhradí. Kresba: J. Mařík

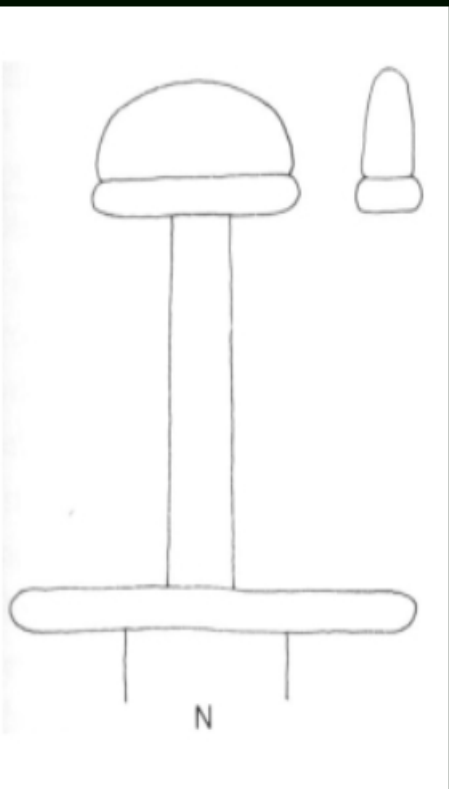

Obr. 2. Půdorysy hrobů s meči z libické aglomerace. A: hrob čís. 227a: 1. meč, 2. ostruhy, 3.–4. pozůstatky rakve, 5. mladší hrob 227b, 6. sídlištní jáma; B: hrob čís. 54: 1. meč, 2. vědro, 3.–4., 8.–9. ostruhy a garnitury řemenní ostruh, 11. nůž; C: hrob čís. 184: 1. keramická nádoba, 2. ostruhy, 3. zvířecí kost, 4. ostruhy, vědérko, přezka a šipka. Kresba: J. Mařík a J. Košta

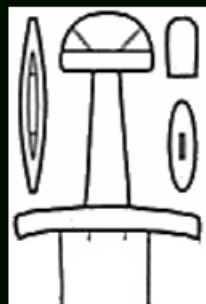
Obr. 7. Meče Petersenova typu X, Y a N na území České republiky. Kolečka: meče typu X; čtverečky: meče typu Y; trojúhelníčky: meče typu N. Na mapový podklad z ARÚ AV ČR vyznačil J. Košta

N

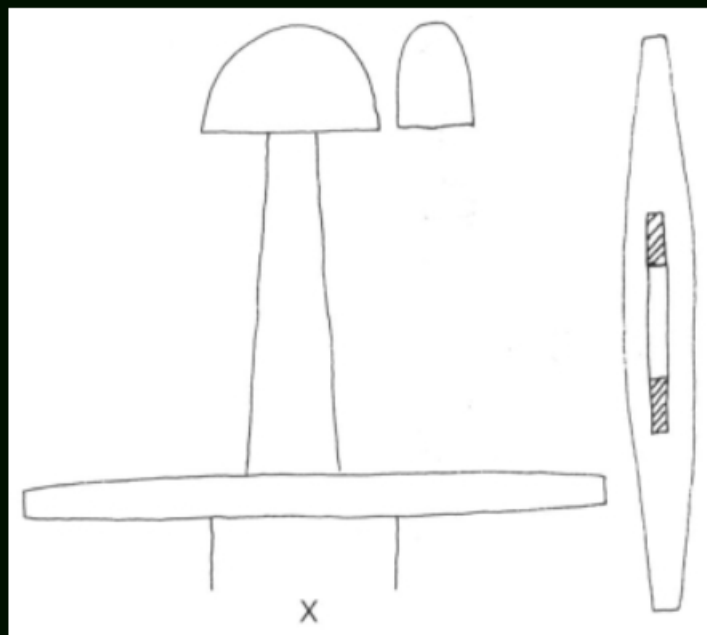

c. 830–
880

X starší

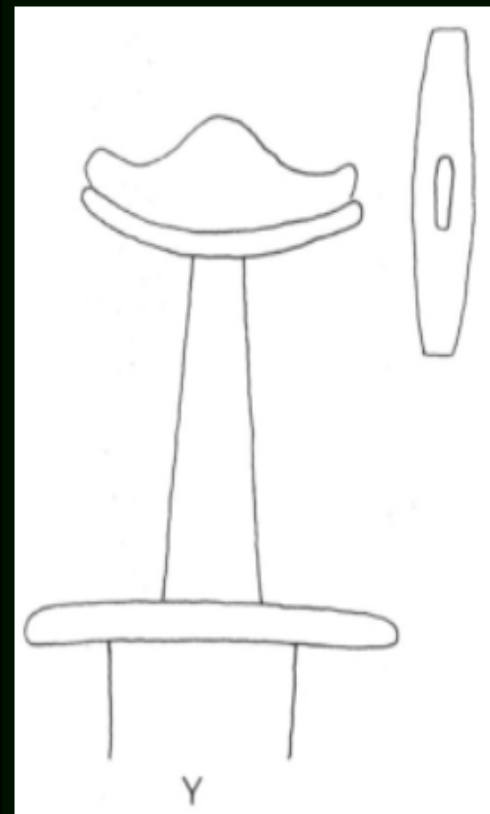

X mladší

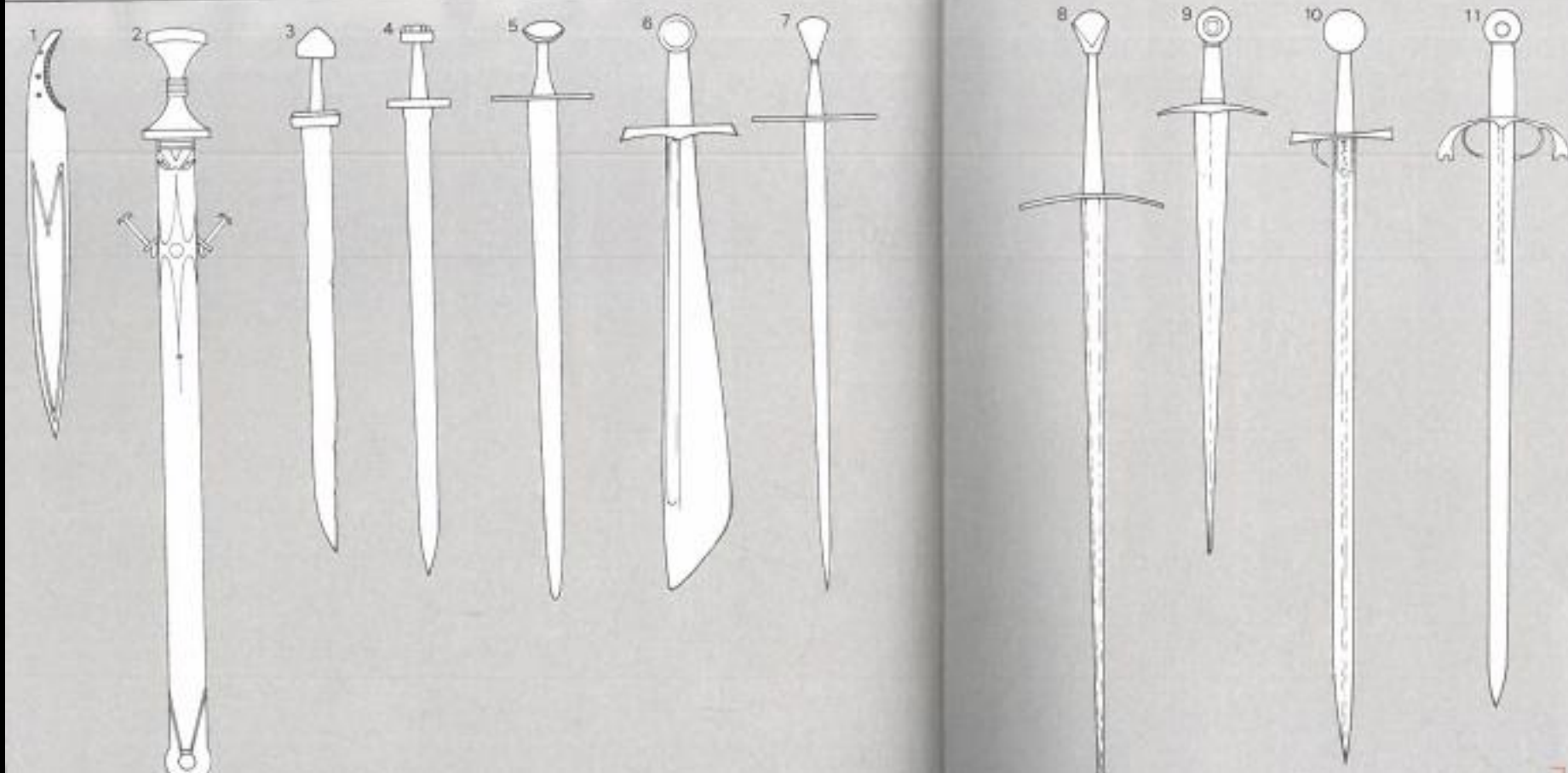
c. 850–
1010

Y

c. od
1010

c. od
900

Meče raného a vrcholného středověku (nahofe)

- 1 Široký jednobřítý železný krátký meč z období asi 100 až 300 n. l., nalezený v močále v Dánsku.
 2 Dvojbřítý železný meč s bronzovým jílcem a pochvou, asi 400–450 n. l. Dánsko.
 3 Vikinský jednobřítý železný meč. Norsko, asi 800 n. l.
 4 Skandinávský dvojbřítý železný meč z 9. nebo 10. století našeho letopočtu.

- 5 Německý dvojbřítý meč z období asi 1150–1200, s hlavici ve tvaru paraořechu.
 6 Anglický falchion z období 1260–1270, zachovaný v katedrále v Durhamu. Falchiony byly krátké a těžké meče s vypouklým ostřím. Hřbet čepelě může být přímý, prohnutý nebo u špičky seřiznutý.
 7 Dvojbřítý meč s hlavici trojúhelníkového tvaru, asi z roku 1380. Původ neznámý.

- 8 Bastard, meč z období kolem roku 1380. Délka jílice umožňovala příležitostné uchopení oběma rukama, proto se takové meče rovněž nazývaly jedno a půlruční.
 9 Francouzský meč z konce 14. století, se silně zúženou bodnou čepelí.
 10 Italský meč z konce 14. století, s jedním obloučkem chránícím prostrčený prst. Ukazováček při úchopu mohl

- obejmout příčnou záštitu, a zlepšit tak držení zbraně.
 11 Španělský meč se dvěma prstovými obloučky neboli rameny jílice. Pochází z konce 15. století.

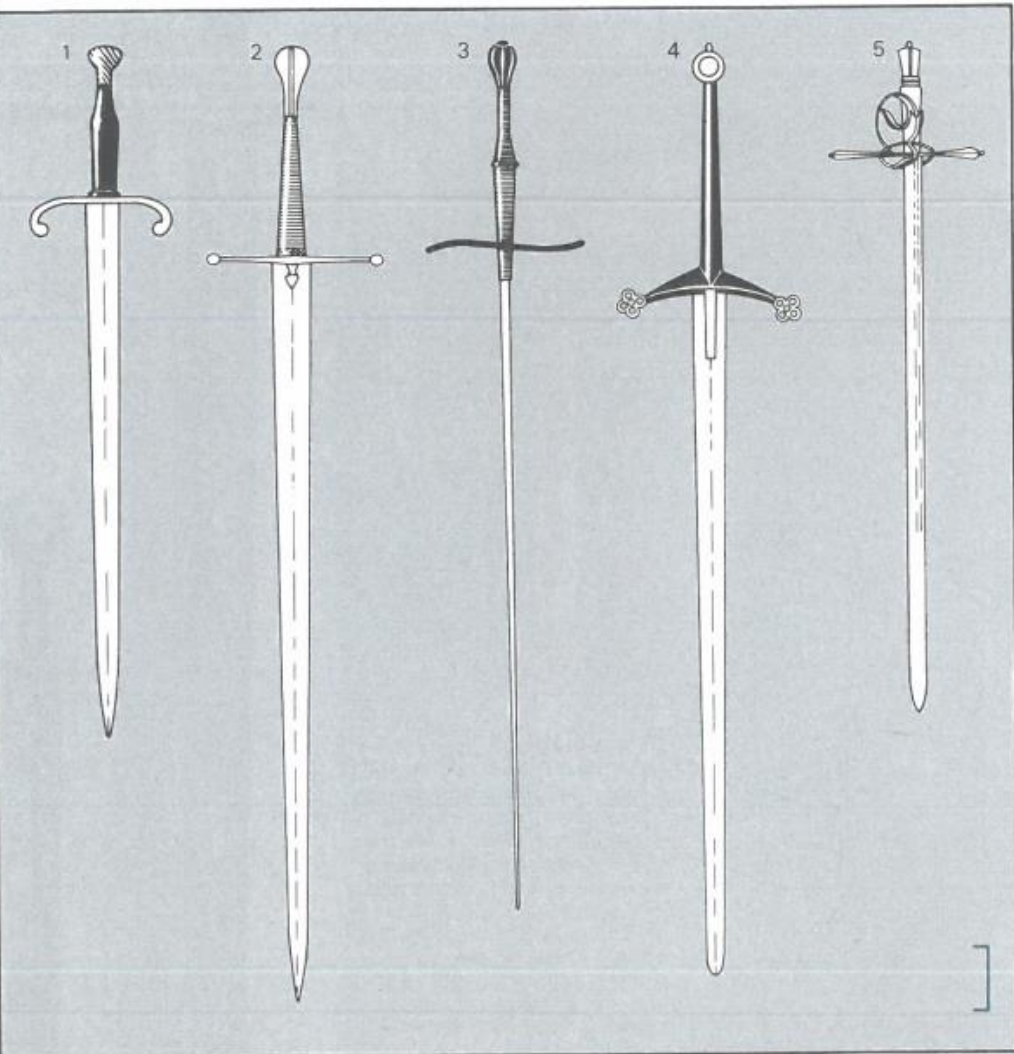
• Bellum ibi Swido de Turri euasit •

Jeden a půl ruční meč, longsword

- Držel se jednou, nebo oběma rukama
- Váha meče okolo 2 kilogramů
- Jezdecký a turnajový meč
- Vysloužil si přezdívku Bastard – nikdo neví proč (nepovedena kombinace, kvůli použití – ani to ani to)

Dvojrůční a jedno a půlruční meče (nahore)

1 Jižní Německo, jedno a půlruční meč z počátku 16. století, se spirální hlavicí a rameny záštitné příčky, ohnutými směrem dolů.

2 Německý dvojrůční meč z počátku 16. století. Čepel má rombický příčný průřez.

3 *Estoc*, německý dvojrůční bodný meč ze 16. století. Čepel má rombický příčný průřez a nemá řezné hrany.

4 Skotský dvojrůční meč z poloviny 16. století. Jedná se o pravý meč *claidheamh mor*.

5 Německý jedno a půlruční meč z období asi 1540–1580. Čepel má ostří na jedné straně, kromě první třetiny délky od špičky, která má ostří po obou stranách.

6 Německý dvojrůční slavnostní meč z konce 16. století. Rikaso neboli základna čepel je potaženo kůží. Čepel je tak možné uchopit druhou rukou, kterou při držení chrání dva výběžky. Plamenné čepeli se někdy říká čepel „flamberského“ typu. (Castle Museum, York.)

Dvouruční meče, greatsword

- Používal se v boji dvěma rukama
- Váha meče okolo 4 kilogramů, maximální váha DM byla 5 až 6 kilo (jedná se katovský meč)
- Velmi oblíbený u žoldáků, zvaných Lancknechtů
- Dal se použít jak meč, tak i jako zbraň úderná a dřevcová díky své délce
- Jiné názvy DM-Flamberge, Claymore, katovský meč

zdroje

- Žákovský, P., 2014: tesáky a problematika jednosečných zbraní středověku a raného novověku
- HOŠEK, J. – KOŠTA, J. – ŽÁKOVSKÝ, P., 2019: Ninth to mid-sixteenth century swords from the Czech Republic in their European context. Part I. The finds, Praha – Brno: Masaryk University Press.
- HOŠEK, J. – KOŠTA, J. – ŽÁKOVSKÝ, P., 2021: Ninth to mid-sixteenth century swords from the Czech Republic in their European context. Part II. Swords of medieval and early renaissance Europe as a technological and archaeological source, Praha – Brno.

Děkuji za pozornost